

lez byl učiněn i na straně jižní. Přestože bylo možné provést kontrolu severní stěny lodi podrobně, nebyly zde zachyceny žádné stopy po původních okenních otvorech jako tomu bylo u strany protilehlé.

K mladším produktům původní výzdoby objektu také bezesporu patří malované sluneční hodiny, situované na jižní straně lodi poblíž jihozápadního nároží stavby. V ploše slunečních hodin byly po sejmutí přemaléb patrný barokizující vlnovky, vegetabilní vzory a další blíže neurčené motivy.

Výše uvedené, stručně charakterizované nálezy vyžadují podrobnější zpracování. Budou jistě podkladem pro celkovou stavebně historickou analýzu kostela.⁵⁾

POZNÁMKY:

- 1) Např. F. Palacký, Dějiny národu českého, díl I., Praha 1939, s. 465. Umělecké památky Čech, díl IV., Praha 1982, s. 137 - 138.
- 2) K. Liebscher, Der polit. Amtsbezirk Bishofsteinitz, Bishofsteinitz (Horsový Týn), 1913.
- 3) Spisový a evidenční archiv PÚ Plzeň.
- 4) K. Foud, Několik poznámek ke stavebnímu vývoji kostela sv. Víta v obci Mirkov (o. Domažlice), in: České památky, 6/2, Plzeň 1995 (k obdobnému nálezu došlo v r. 1993 na jižní straně lodi kostela sv. Víta v obci Mirkov na Horsšovskotýnsku, kde bylo objeveno celé druhotně zaslepené gotické lomené okenní ostění, v tomto případě však bez kruzby).
- 5) Naposled o kostele v Újezdě sv. Kříže publikoval D. Líbal, Církevní architektura Plzeňska, Katalog, s. 362 - 363. (Výstava Gotika v západních Čechách, 1995).

KIRCHE DER ERHEBUNG DES HEILIGENKREUZES IN DER GEMEINDE ÚJEZD SV. KŘÍŽE (HEILIGENKREUZ) IM LICHT NEUER ENTDECKUNGEN

Im Jahre 1995 erfolgte die Generalreparatur des Umfassungsman­tels und des Daches der Kirche in der Gemeinde Újezd sv. Kříže (Bezirk Domažlice). Der Kern der Pfarrkirche ist aus dem Zeitraum vor der Hälfte des 14. Jahrhunderts (Polygonalverschluss und Sakristei), das Oratorium und das Vorraum sind aus dem Barock. Bei der Herrichtung wurden Fragmente der gotischen, Renaissance- und Barockputze, vor allem an der Südseite des Schiffes und des Presbyteriums, erfasst. Es wurden auch Überreste der ursprünglichen gotischen Fensteröffnungen und Fragmente einer Gotik- Renaissance-Figuralmalerei gefunden.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Blick auf das entdeckte Fenstergewände mit Masswerk, Südseite des Schiffes der Kirche der Erhebung des hl. Kreuzes. Im oberen Teil des Fenstergewändes ist ein gemaltes illusionäres Bossenwerk der Gotik-Renaissance ersichtlich, rechts oben blieb ein Andenken an den Baubrand erhalten, zu dem es vor dem Barockschiffumbau kam (Lichtbild K. Foud, 1995).

Abb. 2: Teil des gefundenen Fenstergewändes des ursprünglichen gotischen Fensters, im Barock teilweise verblendet und durch eine grosse halbkreisförmige eingewölbte Fensteröffnung ersetzt. Südseite des Schiffes, erste Fensterachse von Westen. (Lichtbild K. Foud, 1995).

Abb. 3: Südseite des Presbyteriums, Anblick an das entdeckte illusionäre Bossenwerk der gemalten Fensterumrahmung. (Lichtbild K. Foud)

Abb. 4: Südseite des Schiffes, Blick auf das entdeckte gotische Fenstergewände mit Masswerk, Stand nach der Reparatur. (Lichtbild K. Foud, 1995).

Abb. 5: Orientierungsskizze der Südseite des Schiffes und des Presbyteriums mit der Bezeichnung der Lage der vervollsten Funde. (Zeichnung K. Foud, 1995).

1 - entdecktes gotisches Fenster

2 - durch Untersuchung festgestellter Überrest des ursprünglichen gotischen Fensters, Teil des Gewändes

3 - illusionäre gemalte Eckenverfestigung, Bauphase Gotik- Renaissance

4 - Lage der Unterbringung der gemalten Barocksonnenuhr

5 - Fund der gemalten bossierten Umrahmung, Bauphase Gotik-Renaissance

(Übersetzung: V. Klumpar)

JEŠTĚ KE STAVEBNÍ HISTORII STRAKONICKÉHO HRADU

JIRÍ VARHANÍK

Obr. 1: Věž Jelenka od jihozápadu. Na spodní části je dobře viditelná armatura nároží, zcela vlevo zazděné okénko suterénu. Dobová pohlednice z archivu autora.

V minulém čísle tohoto časopisu byla otištěna analýza do té doby v literatuře nepopsaného prostoru strakonického hradu, situovaného mezi budovou tzv. kapitulní síně a jižní obvodní hradbou.¹⁾ V této souvislosti byla částečně věnována pozornost i hranolové věži Jelence, která původně byla z těchto míst přístupná.

Zatímco byl tento příspěvek v tisku, došlo k odstranění náletových dřevin z jižního příkopu a z bezprostředního okolí obou podélných zdí věže Jelenky. Tím byla umožněna prohlídka dlouhodobě prakticky nepřístupných, resp. pro hustý porost nepřehledných partií vnějších liců zdiva. Toto pozorování přineslo některé nové dílčí poznatky, které pozoruhodným způsobem doplňují dosavadní vědomosti o této části hradu.

Na východním průčelí věže Jelenky bylo zjištěno ve vzdálenosti 5,8 m od jejího jihovýchodního nároží pravouhlé okénko, jehož parapet je přibližně 1,2 m nad dnešní úrovní terénu. Jeho otvor o šířce 32 cm a výšce 42 cm dodatečně uzavřený ustupující zazdívkou, je vymezen pečlivě provedeným ostěním, jednoduše profilovaným okosením a záře-

Obr. 2: Východní okénko suterénu věže Jelenky.

zem. Obě stojky a nadpraží se dochovaly bez závažnějších poškození, zatímco část parapetu je uražena. Všechny čtyři díly jsou opatřeny otvory pro osazení mříže, které jsou většinou vyplněny dřevěnými kolíky. Nad okénkem je patrný v okolním lomovém, řádkovaném zdivu poměrně úzký odlehčující pas, provedený z několika lomových kamenů.

Na protějším západním průčelí věže se uplatňuje okénko obdobných rozměrů přibližně ve stejné výšce, avšak asi o 1 m dále k severu. Jeho ostění dnes sestává již jen z pravé stojky a nadpraží, jejichž povrch je natolik ohlazen, že nevykazuje žádné stopy profilace. Levá stojka zcela chybí, parapet tvoří jen hrubě opracovaný lomový kámen. Rovněž i toto okénko bylo opatřeno mříží, po níž zůstalo několik otvorů.

Odlehčující pas nad tímto okénkem, vyskládaný z většího počtu plochých lomových kamenů, je poněkud nižší a širší než na protější straně. Stejně jako předchozí, je i toto okénko uzavřeno ustupující zazdívkou, tvořenou ve spodní části větším, hrubě opracovaným lomovým kamenem, a nad ním převážně nízkými cihlami.

Z výše uvedených důvodů nebyla okénka zaznamenána jak při pořizování podrobného zaměření hradu v r. 1967, tak i stavebně historického průzkumu.²⁾ Jejich malé rozměry způsobily, že unikla pozornosti i přesto, že jsou zachycena na některých starších fotografiích.

Při archeologickém výzkumu, prováděném v letech 1975 až 1976, byla v interiéru věže položena sonda o rozměrech 5,6×2 m podle západní stěny. Ve vzdálenosti 70 cm od vchodu byla zachycena zeď z lomového zdiva, silná 60 cm. Dalších 40 cm od této zdi směrem k jihu byl zjištěn výklenek v západní zdi věže, široký 140 cm, vysoký 120 cm a 95 cm hluboký. Jeho segmentový záklenek byl 20 cm pod po-

Obr. 3: Západní okénko suterénu věže Jelenky.

Obr. 4: Jižní průčelí paláce strakonického hradu.

Obr. 5: Detail jižního průčelí v místech předpokládané druhé věže segmentového půdorysu. (Snímky 2 - 5 autor, 1996.)

vrchem.³⁾ Vzhledem k tomu, že se nepodařilo dohledat žádnou kresebnou ani fotografickou dokumentaci konstrukcí, zjištěných v uvedené sondě, lze se opírat pouze o stručný popis nálezové situace, obsahující uvedené skutečnosti. Situace výklenku poukazuje na to, že jde o špaletu jižního okénka, určité pochybnosti naproti tomu vzbuzuje okolnost, že zazdívka špalety by musela být buď dvojitá, nebo by dosahovala tloušťky kolem 1,5 m.

Zejména s ohledem na existenci odlehčujících pasů nad oběma okénky lze soudit, že byla zřízena současně s okolním poměrně pečlivě řádkovaným lomovým zdivem. Jed-

noduchá profilace ostění východního okénka neumožňuje bližší slohové zařazení, nicméně v souvislosti s proporcemi uvedených otvorů se jeví jako oprávněný předpoklad, že okénka nejspíše nevznikla před polovinou 14. století.

Jedna ze starších fotografií názorně dokumentuje nápadný rozdíl v charakteru zdiva věže, které je ve spodní části opatřeno nárožní armaturou, jak jsme již upozornili v předchozím příspěvku. Horní úrovní armatury a zřetelnému rozhraní, patrnému na lici zdiva jižního průčelí, by mohla přibližně odpovídat situace původního vstupu do přízemí věže, který byl proražen ve starší jižní hradbě a k jehož prohloubení na současnou úroveň došlo až v souvislosti se zřízením dnešního průchodu z tzv. kapitulní síně.

Lze tedy důvodně předpokládat, že spodní část věže s armovanými nárožními odpovídala někdejší úrovni přízemí.

Prostorný interiér přízemí nebyl, na rozdíl od suterénu, vůbec osvětlen. Tato skutečnost by mohla nasvědčovat tomu, že přízemí je oproti suterénu dílem mladší stavební etapy nebo že došlo ke změně plánu během stavby.

K uzavření okének suterénu zazdívkami mohlo dojít nejpozději se zasypaním suterénu a zřízením sakristie v přízemí.

Zatímco otázky týkající se počátků věže Jelenky je nutno zatím, i přes nové nálezy, ponechat víceméně otevřené, dovolilo zpřístupnění jižního průčelí paláce zaujmout jednoznačné stanovisko k existenci předpokládané druhé, menší věžice segmentového půdorysu, o níž jsme vyslovili pochybnosti v předchozím příspěvku.

Z připojených snímků vyplývá, že žádná věžice se v těchto místech neuplatňuje a líc zdiva, v nedávné době poškozený havárií v důsledku zatékání, nevykazuje žádné stopy ani po eventuálním dodatečném odstranění fortifikačního prvku tohoto typu.

POZNÁMKY:

- 1) J. Varhaník, Neznámý prostor strakonického hradu, *Průzkumy památek* II/1995, s. 75 - 82.
- 2) M. Vilímková, D. Libal, M. Heroutová, Strakonický hrad, stavebně historický průzkum, *SÚRPMO* 1967.
- 3) A. Hejna, Archeologický průzkum v areálu hradu ve Strakonici, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 2/1985, s. 75 - 93. Nálezová zpráva čj. 2263/81 z r. 1981 v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze.

NOCHMALS ZUR BAUGESCHICHTE DER BURG IN STRAKONICE (STRAKONITZ)

Nach der Entfernung des angefliegenen Gehölzes aus der unmittelbaren Nähe der Burg in Strakonice stellte man zwei kleine vermauerte Fenster vom verschütteten Untergeschoß des Viereckturms „Jelenka“ fest, die von der bisherigen Literatur noch nicht beschrieben waren. Besser erhalten ist das östliche mit dem einfach profilierten Gewände (eine Abschrägung und ein Falz).

Die südliche Palastfront zeigt deutlich, daß der zweite kleinere, von der älteren Literatur vorausgesetzte Halbturm über dem Segmentgrundriss, sich westlich vom Turm „Jelenka“ in seiner unmittelbaren Nähe nicht befand.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Strakonice, Burg, Turm „Jelenka“ von Südwesten. Die untere Partie zeigt deutlich die Eckarmatur, ganz links das kleine vermauerte Untergeschoßfenster. (Historische Ansichtskarte, Archiv des Autors)

Abb. 2: Östliches Untergeschoßfenster des Turms „Jelenka“.

Abb. 3: Westliches Untergeschoßfenster des Turms „Jelenka“.

Abb. 4: Südfront des Burgpalastes.

Abb. 5: Detail der Südfassade des Burgpalastes mit dem Ort des vorausgesetzten zweiten Halbturms über dem Segmentgrundriss.

(Aufnahmen 2 - 5 des Autors)

(Übersetzung: J. Noll)

ZÁMECKÁ LÁZEŇ V DRAHENICÍCH

PETR MACEK

Zámecký areál v Drahenicích (okr. Příbram) nenáleží k obecně známým památkám, lze jej zařadit mezi menší venkovská panská sídla, kterých je v naší zemi větší počet. Proto jsou Drahenice spíše spojovány s místní zahradou, respektive zahradní oranžérií. Ta je přes kritický stav co do rozsahu zachování jednotlivých prvků dnes již ojedinělým příkladem tohoto typu stavby. I vlastní zámek však obsahuje velice cenné prvky, které si zaslouží vlastní podrobnější zpracování.¹⁾ Zde bych se chtěl zmínit pouze o jediné části, kterou je zámecká lázeň.

Zámek, obsahující renesanční jádro, podstatně rozšířené dvěma barokními přestavbami i zásahy pozdějšími, tvoří dvě křídla různé délky (vstupní západní, na něž je kompozičně vázána zahrada a delší jižní, uzavírací od severu přilehlý hospodářský dvůr). V jejich styku (viz obr. 1) byl ke staršímu výstupku přisazen dvoupodlažní přístavek o půdorysných rozměrech cca 4 x 4 metry, obsahující v přízemí a patře po jediném prostoru. Ná vaznost na starší stavbu se projevila zkosením jeho západní stěny, kde by jinak byla zakryta okenní osa. Přístavek byl realizován proto, že upravované obytné první patro mělo být obohaceno o další prvek, nový salón. Jeho podoba stavebně odpovídá nejpozdějšímu baroku s bohatou výzdobou, která se již výrazně přechýlila ke klasicismu. Salónek však nemusel být prvořadým důvodem zřízení přístavku, patrně minimálně stejný význam sehrála snaha připojit k obytné části i náročněji koncipovanou lázeň. S ohledem na její konstrukční řešení (viz dále) musela být zřízena v přízemí a s patrem propojena křivočarým intimním schodištěm, vybudovaným částečně v síle zdi, částečně ve výstupku zasahujícím do interiéru se starší dispozicí (půdorys lázně viz obr. 2).

Vlastní lázeň v přízemí sledovaného přístavku je složena ze dvou těsně propojených částí. Větší z nich, o půdorysných rozměrech cca 2 x 3 metry, tvoří mírně deformovaný obdélník s neodsazenými výrazně zaoblenými nárožními. Sklenuta je plochou plackovou klenbou, jejíž čela jsou až na západní stěnu prolomena valeně zaklenutými nikami. Klenba zcela plynule a bez jasné hranice, dané například římsou, navazuje na stěny, respektive zaoblená nároží. Prostor tak získává sjednocený charakter s klenbou, působící spíše dojmem ploché kupole. Toto řešení tedy od počátku počítalo s rozsáhlejší souvislou výmalbou. Podlaha této části je pokryta velkými kamennými deskami nepravidelného skladu i rozměrů, což bylo záměrným řešením, směřujícím k určité rustikálnosti, či spíše přírodnímu prostředí. Tomuto charakteru odpovídá i jižní stěna, která je pokryta grottovou dekorací. Stěna a navazující část klenby měla navodit dojem silně zvětřalého jeskynního výklenku vytvořeného hrubě omítnutými, nepravidelně vyčnívajícími cihlami. Zde je umístěn vstup, kam ústí pouze 70 cm široká, v půdorysu s ohledem na přilehlé starší konstrukce založená chodbička. Je sklenuta valeně, stejně jako do ní ústící schodiště, umožňující přímý a diskrétní vstup ze salónu v patře. Že byl tento přístup významnější než vstup z pří-